Slavonski gradski govori - poveznice i razlike

Kuna, Branko; Mikić Čolić, Ana

Source / Izvornik: **Zbornik radova Šestoga hrvatskoga slavističkoga kongresa, 2016, 133 - 146**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:945515

Rights / Prava: Attribution 3.0 Unported/Imenovanje 3.0

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
HRVATSKI SLAVISTIČKI ODBOR

ZBORNIK RADOVA (Prvi svezak)
Šestoga hrvatskoga slavističkoga kongresa
održanoga u Vukovaru i Vinkovcima od 10. do 13. rujna 2014.

za nakladnika
doc. dr. sc. Anita Skelin Horvat

urednici
prof. dr. sc. Stipe Botica
dr. sc. Davor Nikolić
dr. sc. Josipa Tomašić
prof. dr. sc. Ivana Vidović Bolt

recenzenti Zbornika
akademik Stjepan Damjanović
prof. dr. sc. Vinko Brešić

redaktura
Ranka Đurđević, prof.
dr. sc. Perina Vukša Nahod

korektura
Monika Batur, mag. edu.
Gabrijela Puljić, mag. edu.

dizajn naslovnice
Dubravko Matković

grafičko oblikovanje i tisak
Redak d. o. o., Split

naklada
500 primjeraka

Objavljivanje Zbornika financijski je potpomoglo
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
Republike Hrvatske

ISBN 978-953-296-128-7 (cjelina)

ISBN 978-953-296-098-3 (prvi svezak)

ŠESTI HRVATSKI SLAVISTIČKI KONGRES

Zbornik radova sa znanstvenoga skupa
s međunarodnim sudjelovanjem
održanoga u Vukovaru i Vinkovcima
od 10. do 13. rujna 2014.

Prvi svezak

UREDNICI

Stipe Botica
Davor Nikolić
Josipa Tomašić
Ivana Vidović Bolt

Zagreb, 2016.

ZBORNIK RADOVA
ŠESTOGA HRVATSKOGA
SLAVISTIČKOGA
KONGRESA

Branko Kuna
Ana Mikić Čolić
Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

SLAVONSKI GRADSKI GOVORI – POVEZNICE I RAZLIKE

Izvorni znanstveni rad

Gradski govori veoma su složeni idiomi koji su leksički i stilski višeslojni, a u gramatičkoj strukturi raznoliki jer nastaju prožimanjem regionalnih, odnosno dijalektnih obilježja s elementima standardnog jezika i pod utjecajem društvenih čimbenika. Granica se između gradskog supstandarda i okolnih manje prestižnih lokalnih govora da naslutiti, ali ju je teško odrediti. U članku su predstavljeni rezultati istraživanja sličnosti i razlika u dijelu leksičkog sloja pet slavonskih gradskih govora (osječki, vinkovački, požeški, brodski i virovitički). Naglasak se stavlja na tvorbene mehanizme u nastanku leksika kojim se (pre)imenuju tipični gradski toposi: otvoreni i zatvoreni prostori. Istraživanje je primijenjeno na govornike različitog društvenog i ekonomskog položaja te obrazovanja, a posebna pozornost posvećena je dobi govornika jer ona omogućuje jasniji uvid u leksik koji nestaje i nastaje te razlikovanje leksika koji se mijenja od onog koji je postojan oblikom i uporabom.

Ključne riječi: *gradski govori, otvoreni prostor, zatvoreni prostor, preimenovanje, kraćenje riječi*

1. Uvod

Gradski govori veoma su složeni idiomi koji su leksički i stilski višeslojni, a u gramatičkoj strukturi raznoliki. Riječ je o govorima kojima se gradsko stanovništvo koristi u svakodnevnim komunikacijskim situacijama, a nastali su kao posljedica prelijevanja i preplitanja jezičnih pojava s nejezičnima uslijed naglog rasta veličine i uloge gradova u društvu. Prožimanjem regionalnih, odnosno dijalektnih obilježja s elementima standardnog jezika i pod utjecajem društvenih čimbenika, u uvjetima snažne urbanizacije, nastaju

govori u kojima se potiskuju manje prestižne ruralne govorne osobine te ih zamjenjuju inovativne. Tako prilagodba jezika potrebama urbane kulture, odnosno sposobnost jezika da prati promjene u društvenom životu govorne zajednice koja se njime koristi najčešće podrazumijeva otvaranje prema utjecajima prestižnih stranih jezika te aktiviranje vlastitih izražajnih mogućnosti što pridonosi brzini i lakoći komunikacije. Simbolička vrijednost takvog idioma od iznimnog je značenja jer se uvećava „solidarnost društvenih odnosa" (Bernstein 1977, 46) među stanovnicima grada te se uporabom njegovih obilježja pojedinac odmah legitimira te izražava lojalnost određenom prostoru. Imajući sve navedene činitelje u vidu, može se utvrditi da u takvim okolnostima nastaju govori koje obilježuju leksička produktivnost i inovativnost, gramatička fleksibilnost, semantička ekspresivnost, metaforičnost i asocijativnost te ludičko poigravanje zvukom i značenjem. Treba napomenuti da se navedena obilježja ne iscrpljuju isključivo proširivanjem leksika te da se „urbanizacija" govora odražava i na promjene u plodnosti tvorbenih elemenata, pregrupiranje u sustavu glagolskih vremena te na sintaktičku strukturu rečenice (Bugarski 1983).

U ovome članku predstavit će se rezultati istraživanja sličnosti i razlika u dijelu leksičkog sloja pet slavonskih gradskih govora (osječki, vinkovački, požeški, brodski i virovitički). Naglasak se stavlja na tvorbene mehanizme u nastanku leksika kojim se (pre)imenuju tipični gradski toposi: otvoreni i zatvoreni prostori pri neposrednom obraćanju.

2. Teorijski okvir

2.1. Od ruralne do urbane dijalektologije

Ranih šezdesetih godina XX. stoljeća dijalektologija je bila na vrhuncu svojih istraživanja, a selo se, kao „čuvar" čistog i neiskvarenog govora[1], smatralo jedinim prostorom vrijednim lingvističkih istraživanja. Za razliku od seoskog, gradski su govori doživljavani kao jezični konglomerati, tvorevine bez jasnih obrisa koje je nemoguće opisati.

Temelje preusmjeravanju pozornosti sa seoskih na gradske govore postavili su pripadnici Praške škole koji su još dvadesetih i tridesetih godina XX. stoljeća upozorili na socijalno i funkcionalno raslojavanje jezika u gradskim sredinama. Prva sustavna proučavanja gradskih govora proveo je šezdesetih godina u Americi W. Labov ukazujući da svaki oblik govora podrazumijeva „strukturiranu heterogenost" (Mesthrie i dr. 2009, 75) te tako afirmira tezu da jezik podrazumijeva sustavne varijacije koje mogu biti tumačene pomoću uzoraka socijalne izdiferenciranosti unutar govorne zajednice. Svojim je istraživanjima Labov postavio temelje novoj jezikoslovnoj disciplini koja je do danas poznata pod nazivima *urbana dijalektologija, sekularna lingvistika, Labovljeva škola* (Mesthrie i dr. 2009; Ivić 1983), *moderna* ili *socijalna dijalektologija*[2] te *kvantitativna dijalektologija* (Jutronić 2010). Za razliku od tradicionalne ruralne dijalektologije koja se u prvome redu zanima za prostornu diferencijaciju jezika, urbana dijalektologija

[1] Skraćenicom NORM (*non-mobile older rural males*) kanadski je jezikoslovac Jack Chambers opisao idealnog kazivača za dijalektološka istraživanja govora sela (Trudgill 2000, 26–27).

[2] Jutronić (2010, 26) tumači kako *urbana* i *socijalna dijalektologija* nisu istoznačnice. Naime, urbana dijalektologija podrazumijeva opis govora grada, a socijalna dijalektologija inzistira da se u takvom opisu sustavno povežu jezične i društvene varijable.

nastoji utvrditi u kojoj mjeri grad može utjecati na strukturu jezičnih elemenata. Tako shvaćena, urbana dijalektologija predstavlja dopunu ruralnoj jer kvantitativnu analizu dijalektnih elemenata proširuje uvodeći u opis društvenu dimenziju. Na taj način dijalektu u tradicionalnom smislu suprotstavlja se dijalektno obojeni oblik govora koji nastaje kao rezultat trajnog kontakta dijalekta i standarda na nekome prostoru. Uzimajući u obzir elemente kao što su godine, spol, etnička pripadnost, društveni status, obrazovanje ili kultura govornika u tumačenju jezičnih posebnosti gradskih sredina, urbana lingvistika približava se sociolingvistici, a udaljava od ruralne dijalektologije kojoj je glavni cilj zabilježiti i opisati seoske „jezične ideale" (Jutronić 2010, 21–22).

2.2. Gradski govor, vernakular ili varijetet

U svjetskoj i hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi isprepliće se nekoliko naziva kada se želi označiti govor gradske sredine: *gradski govor, vernakular, varijetet, koine* te *sociolekt*. *Varijetet* se tako određuje kao širok i neutralan termin kojim se u sociolingvistici upućuje na bilo koji skupno određeni pojavni oblik nekog jezika, dok bi *sociolekti* bili varijeteti raspoređeni ili zamišljeni na vertikalnoj, tj. društvenoj osi, svojstveni različitim društvenim slojevima, generacijama, profesijama, a obuhvaćaju čitav raspon od žargona, preko drugih nestandardiziranih varijeteta, do standardnog jezika (Bugarski 2009, 91–93). *Koine* se određuje kao mogući rezultat jezičnog ili dijalektnog dodira, odnosno riječ je o stabiliziranom kontaktnom varijetetu koji nastaje miješanjem i zatim ujednačavanjem karakteristika onih varijeteta koji su dovoljno slični i međusobno razumljivi (Jutronić 2010, 30). Najrašireniji je naziv *gradski vernakular* (Labov prema Mesthrie i dr. 2009; Anić 1998) kojim se označuje svakodnevni, nestandardizirani govorni jezik nekoga grada ili kraja. U jezikoslovlju postoje puristička usmjerenja koja ne gledaju blagonaklono na gradske govore jer ih određuju kao mješavinu koja samo „kvari jezik" te da je posve nekorisna za dijalektološka proučavanja (Kapović 2010, 35).

Odabirom naziva *gradski govor* u naslovu ovog rada, željelo se istaknuti da je predmet ovog istraživanja isključivo govor kojim se govornici neformalno služe u svojoj gradskoj svakodnevici.

2.3. Dijalektna podloga slavonskih gradskih govora

Na dijalektološkim kartama štokavskoga narječja (Lisac 2003, 160–161) gradovi Požega i Slavonski Brod pripadaju slavonskom dijalektu, dok gradovi Osijek, Virovitica i Vinkovci[3] imaju novoštokavsku (i)jekavsku dijalektnu podlogu. Najvažnija značajka slavonskoga fonološkog sustava jest različitost refleksa jata uz znatnu proširenost ikavskoga odraza te poznavanje novije akcentuacije koja podrazumijeva razlikovanje triju starih naglasaka (silazne i zavinuti) te dvaju novih (uzlazne). Na morfološkoj razini do danas se u gradovima sačuvala uporaba krnjega infinitiva te infinitivna osnova glagola II. vrste sa sufiksom *-ni-* mjesto *-nu-* (*osvanit*), dok se na sintaktičkoj razini kao stalnice mogu istaknuti objekt u akuzativu nakon zanijekanoga glagola (Oni nisu našli *selo*), uporaba imenica u značenju sredstva s prijedlogom (Odreži *s nožem*) kao i zamjena povratno-

[3] Kolenić (1998, 102) tumači kako se slavonski dijalekt proteže i na području Vinkovaca.

-posvojne zamjenice posvojnima. Slavonski je leksik obilježen stranim utjecajima među kojima se ističe njemački, osobito u području materijalne kulture. Mađarski je utjecaj značajniji na baranjskom području, a najviše je traga ostavio u toponomiji i antroponimiji (prezimena i osobna imena), dok su turska vladavina od 160 godina u Slavoniji te pritjecanje stanovništva iz Bosne i Hercegovine utjecali na priljev turcizama koji su dio i suvremenoga slavonskog leksika (Lisac 2003, 31–38).

3. Opisi gradskih govora u Hrvatskoj

3.1. Ciljevi i hipoteza

Razvoj gradskih govora u Hrvatskoj obilježen je nizom specifičnosti: eksplozivnim rastom gradova tijekom ratnoga razdoblja pri čemu su migracijama govornici širili svoje jezične specifičnosti, sve većim brojem javnih, obrazovnih, kulturnih, znanstvenih, umjetničkih ustanova, izgradnjom velikih inozemnih trgovačkih i drugih poduzeća (Šojat i dr. 1998). S obzirom na njihovu relativno slabu opisanost, može se opravdano postaviti pitanje postoje li u Hrvatskoj uopće pravi gradski govori, odnosno imaju li gradski govori dovoljno razlikovnih osobina koje ih određuju, jasno ih pritom diferencirajući od jezičnoga izraza koji ne pripada gradu. Dakle, je li jezik hrvatskih gradova u dovoljnoj mjeri autentičan i oblikovan da bi mogao biti određen kao pravi gradski govor.

Da suvremeni način života utječe na govor hrvatskih gradova, upozorila je Zečević (2000) ističući da se promjene u govoru događaju svakodnevno i spontano pod utjecajem škole i javnih medija, odnosno da su uzroci jezičnoga miješanja uvijek u prvom redu društveni. U ovom trenutku hrvatski javni prostor uz standardni jezik sve češće ispunjavaju nestandardni idiomi od kojih se dva mogu prepoznati kao vrijednosno viši, a to su zagrebački i splitski gradski govori, te oni značajno utječu na uporabu pa i uzus u javnoj komunikaciji (Kuna i Mikić 2008).

Govor glavnoga grada opisala je skupina autora u knjizi *Zagrebački kaj* (1998) pri čemu su u obzir uzeti autohtoni govori većeg broja prigradskih zagrebačkih naselja koji su opisani s dijakronijskog stajališta, ali s pogledom na suvremene promjene u njima. Utvrđeno je tako da se zagrebačka kajkavština i dalje smatra prestižnim gradskim govorom te identitetskom oznakom građana Zagreba. Ipak, uz gradsku kajkavštinu, oznaku uglednog gradskog govora dobiva i „zagrebačka štokavština" koja podrazumijeva zamjenu velikog broja kajkavskih osobina štokavskima, pod utjecajem doseljenika – nositelja govora svih triju hrvatskih narječja. Splitski govor opisala je D. Jutronić (2010) u istoimenoj knjizi. Autorica primjenjujući Labovljevu metodologiju analizira jezik triju naraštaja govornika te pokazuje da se mlađi govornici približavaju standardu mnogo više nego stariji i da općenito smjer jezične, odnosno dijalektne promjene ide prema standardu. U tom kontekstu splitski se govor više ne može nazivati čakavskim, već nekom vrstom polučakavskog varijeteta iz kojega nestaju ponajprije one dijalektne crte koje govornik osjeća kao društveno neprihvatljive, odnosno istaknute.

Kada je riječ o suvremenim slavonskim gradskim govorima, ne postoje sustavna istraživanja ni pojedinačnih govora, niti istraživanja utemeljena na komparativnom pristupu govorima slavonskih urbanih sredina. S druge strane, Osijek kao regionalno

središte ima u svojem govoru vrlo izražene posebnosti i na leksičkoj (*lega*) i na tvorbenoj razini (*Sjemba, Štrosika*). Imajući sve to u vidu, pretpostavljeno je kako postoje razlike i podudarnosti u nastanku identitetskoga leksika svih većih slavonskih gradova. U skladu s tim postavljeni su ovi ciljevi istraživanja: utvrditi u kojem su stupnju i na koji način tipična lokalna obilježja ugrađena u promatrani leksik slavonskih gradskih govora te u prikupljenoj građi prepoznati i izdvojiti jezične postupke u nastanku leksika kojim se drukčije imenuju otvoreni i zatvoreni gradski prostori pri neposrednom obraćanju. Posebna će se pozornost posvetiti leksičkoj i tvorbenoj problematici te tako s aspekta razina koje se analiziraju, ali i s obzirom na izbor gradova čiji se govor opisuje predstavlja prvo takvo istraživanje u hrvatskom jezikoslovlju.

3.2. Metodologija istraživanja

Pravi predmet proučavanja urbane dijalektologije jest jezik kojim se „obični" ljudi služe tijekom svakodnevnih životnih interakcija. Takav je jezik uvijek varijabilan jer odstupa ovisno o sugovorniku, govornoj situaciji te društvenom kontekstu. U skladu s tim, ona mora biti oslobođena naslijeđenih purističkih stavova i stereotipa o dobrom i lošem jeziku. Takav pristup jezičnoj građi nameće potrebu za pomnim planiranjem načina prikupljanja i obrade podataka koji će prikladno predstaviti govorne navike članova određene govorne zajednice. Temeljne metode u istraživanju urbanih govora jesu: utvrđivanje jezičnih varijacija u promatranom govoru, sastavljanje upitnika koji će kod ispitanika potaknuti upotrebu neformalnih jezičnih oblika, odabir prikladnih ispitanika (najčešće prema dobi), prikupljanje i analiza podataka te utvrđivanje korelacija između jezičnih pojavnosti i društvenih grupa. U praksi, takva su istraživanja utemeljena na iskazima od 40 do 150 ispitanika (Mesthrie i dr. 2009, 76).

Građa za ovaj rad prikupljena je anketiranjem 750 građana 5 slavonskih gradova koji su ujedno i županijska središta. Posebna je pozornost posvećena odabiru kategorija koje su uvrštene u anketu kako bi se izbjegao „ispitivačev paradoks"[4]. Naime, predmet istraživanja je jezik kojim se govornici služe u neformalnim situacijama, dakle u situacijama kada nisu „pod nadzorom". Odabirom prostora željelo se ispitanike potaknuti i ohrabriti za neformalno imenovanje unatoč anketnom ispitivanju. Prostori u gradu njegovim stanovnicima nisu samo puki orijentiri prema kojima se može ostati ravnodušan. Na temelju odrastanja i dugotrajnijeg boravka, dijeljenja sličnih iskustava među stanovnicima grada neizbježno se javlja i osjećaj privrženosti javnom prostoru i simbolička veza između prostora i ljudi. Tako veza s prostorom postaje identitetska, osobna i povijesna (Ursić 2009, 1147). Sjećanja na prostor neodvojiva su od imena toga prostora stoga i ne čudi što brojna preimenovanja javnih prostora (npr. ulica i trgova) stanovnike ne uznemiruju jer se odvija paralelan život novih i stranih naziva. Osim toga, ovisno o izgrađenosti gradskoga govora i njegovu (tvorbenom) potencijalu nerijetko se novim imenima kao i starim dodaje ono specifično za taj grad.

Kako bismo prikupili širok raspon naziva te premostili i iznivelirali eventualne slabosti anketara u motivaciji ispitanika, uključili smo velik broj ispitanika (150 po

[4] Labov je skovao taj izraz želeći istaknuti koliko je u prikupljanju građe za istraživanje gradskih govora važno osigurati spontanost i neformalnost ispitanika (Mesthrie i dr. 2009, 90).

gradu)[5]. U ispunjavanju upitnika sudjelovali su isključivo stanovnici koji žive od rođenja u spomenutim gradovima te su svrstani u tri dobne skupine s istim brojem ispitanika i to: učenici završnih razreda (7. i 8.) osnovne škole (45), srednjoškolci (45) i odrasli – stariji od 20 godina (60). U istraživanje su uključeni govornici različitoga društvenog i ekonomskog položaja te obrazovanja, a posebna je pozornost posvećena dobi govornika jer ona omogućuje jasniji uvid u leksik koji nestaje i nastaje te razlikovanje leksika koji se mijenja od onog koji je postojan oblikom i uporabom.

Od ispitanika se zahtijevalo da navedu kako neformalno imenuju otvorene i zatvorene gradske prostore koji su sastavnim dijelom neposredne okoline i to na sljedeći način: rabe li drugi naziv za službeni naziv *ulica, trgova, gradskih četvrti i škola* te imenuju li drukčije apelative *igralište, tržnicu, stan, kuću* i sve vrste *ugostiteljskih objekata.*

Prikupljeno je ukupno 416 različitih imena i riječi u ciljanim kategorijama, od kojih 50 u Požegi, 52 u Vinkovcima i Slavonskom Brodu, Virovitici 68 te u Osijeku 194 potvrde. Varijacije uočene tijekom obrade dobivenih podataka u korelaciji su s društvenim kategorijama, ali su i znak odanosti i privrženosti lokalnoj zajednici, odnosno lokalnom identitetu. Građa koju tablično prikazujemo po gradovima sinkronijski je presjek stanja prikupljenog u svibnju 2014. te stoga ona ima i svoju dokumentarnu vrijednost:

OSIJEK	
ULICE	*Feđika*, *Svačika* (Svačićeva), *Gundika* (Gundulićeva), *Keršika* (Keršovanijeva), *Pejika* (Pejačevićeva), *Promika* (Promenada), *Štrosika, Štrosa* (Strossmayerova), *Vukika* (Vukovarska), *Desatičina* (Hrv. Republike), *Psunjara* (Psunjska), *Klajnova* (Trpimirova), *Drapšinova* (F. Krežme), *Ružica* (Ružina ul.), *Crni put* (Drinska); samo 1 pojavnica: *OPA* (Opatijska), *Vinkulja* (Vinkovačka), *Korzo* (Kapucinska), *EKV* (Eugena Kvaternika), *Republikanka* (Ul. Hrv. Republike), *Avenija* (Europska avenija)
TRGOVI	*Novi trg*, *Kod šetača*, *Šetač*, *Kod zida, Kod Supera* (Trg slobode), *Trg, Glavni*, *Starčević* (Trg A. Starčevića), *Rondel, TBJ* (Trg bana Jelačića), *Rokus* (Solarski trg); samo 1 pojavnica: *Starčić, Trg Ante Đapića, Centar svita* (Trg A. Starčevića), *Zrinka* (Zrinjevac), *Njofrin trg* (Franje Tuđmana), *Papin* (Trg Ivana Pavla II.)
GRADSKE ČETVRTI	*SVO* (Vijenac Stanka Vraza), *VBK, VIM, Vijenac* (Vijenac I. Meštrovića), *VPG* (Vijenac Petrove gore), *RTF* (Retfala), *DGO* (Donji grad Osijek), *VLJB* (Vijenac Lj. Babića), *VNO* (Vatrogasno naselje Osijek), *SNK* (Sjenjak), *Đurika, VIČ* (Vijenac I. Česmičkog), *Boss, Bosut City, Mačka mama* (Industrijska četvrt), *Dinara* (Vijenac Dinare), *Sjemba, Sjenba* (Sjenjak), *Centar, GG, Gornjika* (Gornji Grad) *Donjika* (Donji grad), *Đemika, Crveno naselje* (Naselje Džemala Bijedića danas Vladimira Nazora), *Moša* (Vijenac A. Cesarca), *Škojino naselje* (dio Retfale), *Ilirsko naselje* (Vijenac A. Cesarca), *Žuto naselje* (Vijenac Lj. Posavskog); samo 1 pojavnica: *South* (Jug II)

[5] U anketiranju su sudjelovale dipl. knjižničarke Vlatka Valentić i Sanja Pajnić te studenti: Aleksandra Balenović (Virovitica); Josipa Bogdanović, Ivana Majksner i Anita Rutnik (Osijek); Brigita Mikajević, Ivan Dujmović i Romana Babić (Slavonski Brod); Mirna Kordić, Barbara Dujmović i Nina Dragaš (Vinkovci); Josipa Pilić, Zoran Jekić i Marijana Josipović (Požega) te im ovom prigodom zahvaljujemo na trudu i pomoći.

IGRALIŠTA	*Srednjika* i *Srednja* (Srednjoškolsko igralište), *Gradski, Graf* (Grafičar) *Basket, (2), Doline* (na VBK), *Školsko, Škoca, Moša, Iza Slobode, Parkić, park, Na Kopiki, Partizan* (Sokol), *Selakovo* (kod Kovinara), *Staro*; samo 1 pojavnica: *livada, koš, Ljulje, plejgrand*
TRŽNICA	*pija, pijac, pijaca, trža, bazar, autopija, plac*; samo 1 pojavnica: *Pija makina, markt, piaca*
STAN	*gajba, gajbica, stampedo, stanpedo, Stanko, buksa, prebivalište, kuća, mamutalište* (mamin stan), *doma, ćiku*; samo 1 pojavnica: *usta, ćuza, nsta, stančić*
KUĆA	*ćiku, dom, ćaku, doma, gajba, haus, gajbara*; samo 1 pojavnica: *bajta, kućica, ćikuriku* (1) *hom, gajba, „kod mene", hiža , kokošinjac , kuć', house, hotel, utočište*
ŠKOLA	*Gimba, Emša, Građa, Stroja, Zatvor, StŠO* (Strojarska), *Jeza, Zeza, Zlo* (Jezična gimnazija), *Ruđerica, Trgos, Medicinarka, Poljošica* (Poljoprivredna), *Đuro, Đura, Žuta gimnazija* (Obrtnička škola), *EUBOC, CUO, Šenoa, Moša*; *Laško*; *FKF* (Frana Krste Frankopana), *PRIMAG* (Prirodoslovno-matematička gimnazija), *ŠPUD* (Škola primijenjene umjetnosti i dizajna), *Filipovićka, Tinka* (Tina Ujevića), *Jagoda* (Jagode Truhelke), *Hladnjača, Mihanovićka, Miha, Antunko* (OŠ A. Mihanovića)
UGOST. OBJEKTI	*kafić, fićka, kaf, birtija, birc, Kanta* (kantina), *kafana, Mek, Mekika* (McDonald's), *slasta, klub, pub, lokal, HO* (Hotel), *gostiona, lokal*; samo 1 pojavnica: *gostion, bar, drugi dom, restač, hotel (HO), Stuc, bastač, kuća zla, kuća opuštanja*

POŽEGA	
ULICE	*Stjepkova* (Stjepana Radića), *Bivša Partizanska* (Ante Starčevića), *Aleja* (U. Milke Trnine), *Glavna* (Stjepana Radića); samo 1 pojavnica: *Popišana* (Mesnička), *Ljevaonička* (Njemačka u.), *Ranjenog Isusa* (Matije Gupca, samo dio prema kapelici), *Grginjak* (Grgin dol)
TRGOVI	*Središte, Centar, Kužni pil* (Trg Svetog Trojstva – s Kužnim pilom u središtu); samo 1 pojavnica: *Forum, Trg kuge, Glavni trg*; *parkiralište, Veliki trg* (Trg Svetog Trojstva), *Terezinski trg, Katedralni trg, Lukin trg* (Trg Svete Terezije – sa spomenikom fra Luki Imbrišimoviću pa otuda naziv)
GRADSKE ČETVRTI	*Starić* (Strossmayerovo šetalište – prijašnje ime Šetalište „Stari grad"), *Folka* (Folnegovićevo naselje), *Vašarište, Cvjetna livada* (Sajmište), *Ciglana* (Ulica Pavla Radića), *Ciganski sokak* (Ulica baruna Trenka)
IGRALIŠTE	*školsko, rekreacija, park, teren, rekra, plejka, travnjak*
TRŽNICA	*pijac, pijaca, plac, sridnica, štandovi, pazar, pija*
STAN	*kutija, gajba, kvartir* (1)
KUĆA	*Dom*
ŠKOLA	*Gimza, Gimka*
UGOST. OBJEKTI	*restić, restač, birtija, bircuz, birc*

SLAVONSKI BROD	
ULICE	*Pijana* (Ante Starčevića), *Partizanska* (Osječka), *Mali Pariz* (Eugena Kumičića), *Široka* (Ulica Petra Krešimira), *Mala ulica* (Marina Držića) (1)
TRGOVI	*korzo* (Ivane Brlić Mažuranić), *cipelić, gradić Peyton* (Ulica kraljice Jelene) (1)
GRADSKE ČETVRTI	*Mikrić* (Mikrorajon), *Vampir* (Nas. A. Hebranga), *Kej* (Šetalište braće Radić), *Pekmez city* (Podvinje), *Mali Pariz* (Ulica Eugena Kumičića), *Livada* (MO Ante Starčević), *Blokić* (Blok B)
IGRALIŠTE	*loptara, školsko, Speca* (kod OŠ Milana Amruša), *Klase* („Sportsko-rekreacijski centar Klasije"), *Marsa* (igralište NK Marsonia), *betonsko, drogerija* (1)
TRŽNICA	*pijaca, pija*; samo 1 pojavnica: *plac, pazar, kirvaj*
STAN	*gajba, krletka*
KUĆA	*dom*; samo 1 pojavnica: *ćiku, hiža*
ŠKOLA	*gimza, gmm, samostan* (Klasična gimnazija), *Brlićka* (OŠ I. Brlić Mažuranić); samo 1 pojavnica: *limenka, zatvor, ludara, mučilište, ludnica, pakao, Miha, Mihanovićka* (OŠ A. Mihanovića), *staklena*
UGOST. OBJEKTI	*birc, bircuz, birtija, lokal, kaks, kafe, birtz, kafana*

VINKOVCI	
ULICE	*Ciganska* (I. G. Kovačića), *Ružina* (Dragutina Žanića-Karle); samo 1 pojavnica: *Prkos* (Stjepana Radića), *Barica* (Vatrogasna)
TRGOVI	*Korzo, Kod lampe, pješačka zona* (bana J. Šokčevića); samo 1 pojavnica: *Parkiralište, Kod šatora* (Trg Vinkovačkih jeseni), *Šokački trg, špica* (Trg bana Josipa Šokčevića)
GRADSKE ČETVRTI	*Mala Bosna* (Gortanovo naselje); samo 1 pojavnica: *Geto, Skaj, Laci, Lapa* (Lapovci), *Mirkulja* (Mirkovci)
IGRALIŠTE	*Lokosi* (stadion bivše NK Lokomotive), *poljana, školsko, livada, parkić, park, četvrta, šesta* (prema imenima OŠ), *košarkaško, pikovo* (kod bivše zgrade PIK-a)
TRŽNICA	*pija, piljarnica*; samo 1 pojavnica: *pazar, plac, pijaca, štajga*
STAN	*gajba, gajbica, buksa*
KUĆA	*ćiku, dvori, koliba*
ŠKOLA	*gimba, gimbulja, zatvor, gimna, gmar, Poljoš* (Poljoprivredno-šumarska škola Vinkovci), *žuta šupa, lapovačka škola* (OŠ A. G. Matoša), gimbica (1)
UGOST. OBJEKTI	*birc, bircuz, birtija, restić*

VIROVITICA	
ULICE	*Omladinska* (Ulica zlatnog polja), *Petrovac* (Matije Gupca), *Velika lička* (Ivana Gundulića), *Mala lička* (Petra Berislavića), *Ljubljanska* (Pavla Radića), *Mala Amerika* (Ul. Svetog Križa – Milanovac); samo 1 pojavnica: *Martinova* (Preradovićeva), *Dalj* (Basaričekova), *Željeznica* (T. Kolara)
TRGOVI	*Kod knjižnice, Kod Franje, Kod/ispod sata, Kod robne, Kod fontana; Tuđmanac, Tuđo, Bingov ćošak, Centar* (Trg Franje Tuđmana/Trg bana Jelačića), *Kod sata* (Cvjetni), *Kod sata, Cvjetni, Kod Narodnih novina* (Trg kralja Tomislava), *Kod kazališta* (Lj. Patačića)
GRADSKE ČETVRTI	*Kraševo naselje, Dedinje, Pejačevićeva, Mali park-Suvara, Čoljuk, Ovčara* (Čemernica), *Taborište*
IGRALIŠTA	*Borac, bara, sportski teren, Vatrogasno, stanica, zajednica, travnato, igrališće* (1)
TRŽNICA	*pijac, pijaca, plac*
STAN	*gajba, zgrada, buksa*
KUĆA	*dom, gajba, kućerak, hiža, dvori* (1)
ŠKOLA	*Nazori, Nova* (OŠ V. Nazora); *Brlićka, Brlići, Brlka, IBM, Ribari* (OŠ Ivane Brlić-Mažuranić), *strukovna*
UGOST. OBJEKTI	*birc, kafić, birtija, kavac, gostiona, bircuz, kafana, disko, restač, bar*

3.3. Rezultati istraživanja – načini preimenovanja prostora

U tablicama su navedene sve potvrde, a njihov redoslijed odražava i čestotnost uporabe. Potvrde koje su prve u nizu imaju najveći broj pojavnica, a oblici s jednom pojavnicom posebno su izdvojeni jer to znači da je riječ o individualnoj tvorbi koja nije postala kolektivnom činjenicom u gradskom govoru, no to ne znači da s vremenom neće to i postati. Nažalost, prostor ovog članka ne dopušta podrobniju razradu pa ni tablični prikaz razlika između triju promatranih skupina (osnovnoškolci, srednjoškolci, odrasli) unutar pojedinačnoga grada ni među gradovima.[6] Evidentno je kako se mogu izdvojiti različiti inovativni tvorbeni mehanizmi, a leksik koji nastaje njihovom primjenom odlikuje metaforičnost, semantička ekspresivnost novonastalih imena, a nerijetko i ludičko poigravanje[7] zvukom i značenjem.

[6] Tako osnovnoškolska skupina u gradu Požegi ili nije razumjela anketu ili prostori grada za nju ne predstavljaju pojmove koji se često rabe, pa onda i nema potrebe za njihovim preimenovanjem. Oni su naveli svega 11 naziva za 9 promatranih kategorija, a njihovi vršnjaci u Osijeku čak 31. Hipotetski, možda je riječ i o propustu u anketiranju jer nisu adekvatno upoznati sa zadaćom ankete. Osječki učenici dijele gotovo sve načine tvorbe drugih naziva kao i srednjoškolci i odrasli.

[7] Potvrde nastale tim načinom čine efemerni žargonski sloj zasnovan na zvukovnoj sličnosti, odnosno podudarnosti dijelova postojećih naziva sa slučajnim riječima između kojih nema nikakve sadržajne veze. Tako se stan naziva *stanko* ili *stanpedo*; naziv osječkog Bosutskog naselja zamjenjuje se kraćim i zvučnijim imenom robne marke *Boss*; a četvrt Jug II engleskim bliskoznačnim izrazom *South*; dijalektni naziv za ugostiteljski objekt piše se njemačkom grafijom *birtz* i sl.

3.3.1. Tvorbeni postupci

Ovim pojmom podrazumijevamo sve moguće načine modifikacije punih naziva ili dijelova naziva prostora nekim od formalnih tvorbenih postupaka: sufiksacija, tvorba pokrata, skraćivanje i sufiksacija, metateza te semantička tvorba.[8] Njihova primjena u velikoj mjeri odstupa od grada do grada, a stupanj zastupljenosti ovoga načina sigurni je znak zasebnosti gradskoga govora u odnosu na sve druge idiome: narječja i standardni jezik.

A. Sufiksacija – kao tvorbeni postupak koji je najprošireniji u hrvatskom jeziku, jasno je da će i pri (pre)imenovanju gradskih prostora davati značajan broj riječi. Sufiksalna tvorba provodi se na dva načina: sufigiraju se cjelovite (osnovne) riječi te riječi koje su „rezane" (*clipping*), odnosno skraćene. Kada se govori o cjelovitim osnovama, u tvorbi sudjeluju sljedeći sufiksi:

-anka: *Republikanka* – Ul. Hrv. Republike (OS)

-ara: *loptara* – igralište (SB), *gajbara* – kuća, *Psunjara* – Psunjska ulica (OS)

-ka: posebno plodan u modifikaciji imena osnovnih škola *Mihanovićka, Brlićka* (SB), *Tinka* (Tina Ujevića), *Filipovićka* (OS), ali i općih imenica *plejka* (PŽ) – igralište.

Riječi koje se krate u pravilu odbacuju završni dio bez posebne pravilnosti,[9] može to biti završni fonem, nekada slog, a nekada drugi složenički dio ako se krati složenica. Ponekad se odbacuju slova u pokrati kao u nazivu osječke bivše škole EMŠC koja kada se leksikalizira, pokrati i doda sufiks glasi *Emša*. Taj je tvorbeni način u gradskim varijetetima iznimno plodan te je broj sufikasa koji u njemu sudjeluju znatno veći od tvorbe cjelovitih riječi:

-a: *Građa, Jeza, Emša, Stroja, Speca, Miha – škole, trža, pija* (OS); *Marsa* – igralište kod Marsonije (SB), *Lapa* – naselje Lapovci (VK), *rekra* (PŽ)

-ač: *restač* (VT)

-ba: *Gimba* (VK i OS), *Sjemba, Sjenba* – Sjenjak (OS)

-ica: *gajbica* – stan; *Ružica* – Ružina ulica (OS)

-ić: *Mikrić, Blokić* – naselja (SB), *restić* (PŽ), *kafić, parkić* (svi), *restić* (VK)

-ika – riječ je o tipičnom osječkom sufiksu koji je općeprihvaćen u svim dobnim skupinama govornika te služi u izvođenju mnogih značenjskih skupina[10], a pri (pre)imenovanju prostora je nezaobilazan. Mogu to biti ulice: *Štrosika, Vukika, Keršika, Feđika-Svačika* (od naziva bivše i sadašnje ulice: Feđe Milića i kralja Svačića); gradske četvrti: *Đemika* – nekadašnje naselje Đemala Bijedića, *Donjika, Gornjika* – četvrti Donji i Gornji grad; srednja škola: *Đurika* – Đure Đakovića; šetalište *Promika* – 'promenada'; igralište i rekreacijski centar *Kopika* – Copacabana,

-ka: *Folka* – Folnegovićevo naselje (PŽ)

[8] U analizi koja slijedi tvorbeni postupci rangirani su prema učestalosti u korpusu.

[9] Muhvić-Dimanovski (2001, 192) kada se odbacuje kraj riječi govori o „apokopi" te „aferezi" ako se odbacuje prvi dio riječi.

[10] Npr. u tvorbi priloga *supika* – 'super'; imenica *trandžika* – 'tramvaj'; imena njemačkog i mađarskog podrijetla *Rudika, Vilika, Bobika, Hanzika, Pištika, Palika, Jožika, Mišika*. Pretpostavljamo da je *-ika* u osječki govor ušao iz mađarskoga jezika.

-ošica: *Poljošica* (OS, VK)
-ulja: *gimbulja, Mirkulja* (VK), *Vinkulja* (OS)
-ø: *gimna (VK); Graf* – igralište NK Grafičar, *kaf* (OS), *birc.*

B. Tvorba pokrata – svojstvena je ponajprije za imenovanje gradskih četvrti u osječkom govoru (inače taj postupak Muhvić-Dimanovski (2001, 193) naziva i sigliranjem). Najviše ga rabe srednjoškolci, nešto rjeđe odrasli, a među osnovnoškolcima je rubna pojava. Pokrate obično nastaju tako što se prva slova višerječnih naziva stapaju u jednu riječ i pišu se uvijek velikim slovima: *VIČ* – Vijenac Ivana Česmičkog, *VBK* – od starog naziva Vijenac Borisa Kidriča za današnji Vijenac Ivana Meštrovića pa se usporedo javlja i *VIM.* Ako četvrt nema vlastito ime u nazivu dodaje se obvezno O: *DGO* – Donji grad Osijek, *VNO* – Vatrogasno naselje Osijek. Rjeđe pokrate nastaju od suglasnika jednorječnih naziva: *RTF* – Retfala; *SNK* – Sjenjak. Također, zabilježeno je i obilježavanje hotela: *HO* – Hotel Osijek te škola na taj način: *ŠPUD* – Škola primijenjene umjetnosti i dizajna, *FKF* – OŠ Frana Krste Frankopana te u Virovitici *IBM* – OŠ I. Brlić-Mažuranić. Jedan naziv nastao tim načinom, ali pisan malim slovima dolazi iz Slavonskoga Broda *gmm* – Gimnazija Matije Mesića, a drugi iz Vinkovaca *gmar* – Gimnazija M. A. Reljkovića, a zabilježeni su isključivo u skupini srednjoškolaca.

C. Metateza – podrazumijeva fonetsko-silabičke promjene unutar riječi, najčešće je to premetanje slogova i ono se sustavnije bilježi uglavnom u Osijeku kada se ustaljene nazive za zatvorene prostore nastoji drukčije ostvariti. Rabe ih odrasli i srednjoškolci: *ćaku, ćiku* – kuća; *fićka* – kafić, *laško* – škola, *nsta* – stan; *Njofra* – Trg Franje Tuđmana.

D. Semantička tvorba – odnosi se na uporabu višeznačnih riječi kao zamjena za službene nazive. U pravilu riječ je o dodatnom, stilogenom imenovanju koje se u retorici i stilistici naziva antonomazijom (Grgić i Nikolić 2014). Ta tvorba, u pravilu veoma ekspresivna, podrazumijeva čitav niz metaforičkih i metonimijskih postupaka za kojima se poseže kako bi se napravila razlika u odnosu na druge sociolekte i čije potvrde nalazimo u govorima svih gradova. Riječ je o veoma promjenjivom i potrošnom sloju leksika koji je žargonski uvjetovan te se u njemu nastoji utisnuti kratkotrajni pogled na društvene mijene, a nerijetko pojedine riječi nose i kritičko gledište prema stanju društva: *gajba/ica, krletka* – stan; *koliba, dvori* – kuća; *drogerija, travnjak* – igralište; *Dedinje* – dio Virovitice u kojem žive imućniji građani s jasnim aluzijama na sličan dio bivše jugoslavenske metropole; *špica* – Trg bana Josipa Šokčevića (VK). Velik dio tako stvorenih novih naziva odnosi se na preimenovanje na temelju karakteristične pojedinosti u prostoru. Sve su to metonimijski postupci koji podrazumijevaju uzimanje prepoznatljivog orijentira – elementa na trgu u zamjenu za službeni naziv. Igralištima se na taj način pridaju neformalna imena. Uglavnom svi se ti nazivi sastoje od prijedloga jer u razgovoru oni funkcioniraju kao priložne oznake: *Kod lampe* – Trg bana J. Šokčevića; *Kod šatora* – Trg Vinkovačkih jeseni (VK); *Novi trg, Kod šetača, Kod zida, Kod Supera* – Trg slobode; *iza Slobode; Kopika* – igralište (OS). Posebno je izražen problem nediskretnosti javnog prostora i službenog imena dvaju povezanih prostora u Virovitici gdje Trg Franje Tuđmana i Trg bana Jelačića osnovnoškolci i srednjoškolci uglavnom imenuju istim orijentirima jer preimenovane nazive rabe za

oba trga: *Kod knjižnice, Ispod sata, Kod robne, Kod fontana.* Jedini nedvojbeni naziv jest *Kod Franje* koji se odnosi isključivo na službeni naziv prvog spomenutog trga. U tom gradu valja spomenuti i izraz *Kod kazališta* koji se odnosi na Trg Ljudevita Patačića.

3.3.2. Uporaba prijašnjih službenih te kolokvijalnih naziva

Nova imena javnih prostora ne mogu brzo zasjeniti i potisnuti u zaborav navike nastale dugotrajnom uporabom prijašnjih naziva, pogotovo škola te ulica i gradskih četvrti u kojima su smještene značajne ustanove. Ta je kategorija zastupljena posebno u skupini odraslih u svakom gradu, najviše u Osijeku, a najmanje u Vinkovcima: npr. *Ljubljanska* – Ul. P. Radića, *Omladinska* – Ulica zlatnog polja (VT); *Ružina* – Ul. Dragutina Žanića Karla (VK); *Partizanska* – Osječka (SB); *Drapšinova* – Ul. F. Krežme, *Klajnova* – Ul. kneza Trpimira, *Bulevar* – Europska avenija, *Đuro (Đaković)* – Obrtnička škola, *EUBOC* – Ekonomska škola, *CUO* – Gimnazija (OS). Zanimljivo je da su neki Požežani u anketi (8) izjavili da današnju Ulicu Ante Starčevića zovu s pridjevom kao sastavnim dijelom punog naziva – *Bivša Partizanska.*

Osim toga veoma su prošireni i kolokvijalni nazivi koji nisu nikada bili službeni, ali se generacijama prenose i žive kao paralelni, unatoč preimenovanjima koja su donosila promjene društvenih sustava. Neka su izrazito slikovita i po tome se posebno ističe Slavonski Brod u kojem uz službene nazive supostoje i općeprihvaćeni nazivi koji su motivirani izgledom prostora: *Široka* i *Mala ulica*, objektima na njoj: *Pijana ulica* (ima puno ugostiteljskih objekata), namjenom: *Korzo* (Trg I. B. Mažuranić), a isti naziv vrijedi i za vinkovački Trg bana J. Šokčevića ili Kapucinsku ulicu u Osijeku. Brodske četvrti poslovično imaju svoje neslužbene slikovite izraze: *Vampir, Kej, Pekmez city*[11], *Mali Pariz, Livada*, a ni Virovitica u tom ne zaostaje jer ima svoje *Dedinje, Ovčaru, Taborište* koji nisu nigdje upisani u službene dokumente i karte. Naravno, i u drugim gradovima to su uobičajene pojave, poput vinkovačke gradske četvrti *Mala Bosna* u kojoj ima dosta doseljenika iz susjedne države ili *Ciganska ulica* kako zovu odrasli Vinkovčani današnju Ulicu I. G. Kovačića. *Crveno* i *Žuto naselje* u Osijeku prepoznatljiva su po opeci od koje su nazidane stambene zgrade ili *Mačkamama* za koje se veže sjećanje na osječku gospođu koja je u tom dijelu grada živjela s puno mačaka. U Osijeku postoji i nova ulica koju mnogi zovu *Osmanov prolaz* nazvana po samcu koji je nekada živio u blizini gdje ona prolazi te *Crni put* za današnju Drinsku ulicu jer je nekada umjesto asfalta dugo imala crnu šutu – *cunder* koja se dovozila iz Šećerane.

4. Zaključak

Iako potreba za učinkovitom svakodnevnom komunikacijom predstavlja dominantan okidač za nastanak gradskih govora, ne smije se zanemariti potreba članova svake govorne zajednice da jezičnim sredstvima afirmiraju svoj identitet te i na taj način potvrde svoju pripadnost gradskom prostoru ili određenoj društvenoj skupini. U istraživanju se krenulo od pretpostavke kako postoje razlike i podudarnosti u nastanku identitetskoga

[11] Brodsko naselje Podvinje naziva se *Pekmez city* jer postoji predaja kako su kotače zaprežnih kola stanovnici tog dijela grada u pomanjkanju kolomasti podmazivali pekmezom.

leksika 5 slavonskih gradskih govora koji se odnose na otvorene i zatvorene prostore. Svima je zajedničko supostojanje prijašnjih i kolokvijalnih naziva sa službenim. Međutim, jedino osječki gradski govor odlikuje se postojanim sustavom preimenovanja i drukčijeg imenovanja prostora koji je do neke mjere ugrađen i u gramatiku toga govora. U repertoaru formalnih tvorbenih sredstava koji ga čine jedinstvenim, a ujedno i drukčijim od slavonskih, a vjerojatno i drugih hrvatskih gradskih govora, ističe se sufiksalna tvorba (često uz kraćenje) pomoću sufiksa *-a, -ba* te posebno *-ika* (kojim se modificiraju nazivi ulica, škola, gradskih četvrti, igrališta i šetališta: *Štrosika, Đurika, Gornjika, Kopika, Promika*), tvorba pokrata u nazivima četvrti: *VNO, VBK* ili škola, a nije zanemariv ni broj potvrda nastalih semantičkom tvorbom. Budući da su do sada opisi gradskih govora u Hrvatskoj polazili isključivo od fonetskih posebnosti, ovaj rad ispunit će svoju zadaću ako potakne usporedbe i opise koji će biti zasnovani i na leksičkom (i tvorbenom) planu.

Literatura

Anić, Vladimir. 1998. *Jezik i sloboda*. Zagreb: Matica hrvatska.

Bernstein, Basil. 1977. *Class, Codes and Control*. Volume 1, Theoretical Studies towards a Sociology of Language. London/Henley/Boston: Routledge & Kegan Paul.

Bugarski, Ranko. 1983. *Lingvistika o čoveku*. Beograd: Prosveta.

Bugarski, Ranko. 2009. *Evropa u jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Grgić, Ana i Davor Nikolić. 2014. „'Ovaj grad zovu još i...' – o antonomazijama za toponime". *Folia onomastica Croatica* 23: 77–94.

Ivić, Milka. 1983. *Pravci u lingvistici*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Jutronić, Dunja. 2010. *Splitski govor; od vapora do trajekta*. Split: Naklada Bošković.

Kapović, Mate. 2010. *Čiji je jezik*. Zagreb: Algoritam.

Kolenić, Ljiljana. 1998. „Slavonski dijalekt". *Croatica* 27 (45–46): 101–116.

Kuna, Branko i Ana Mikić. 2008. „Hrvatska narječja i reklame u elektronskim medijima". U *Šokačka rič 5*, ur. Anica Bilić, 9–23. Vinkovci: Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije.

Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing / Tehnička knjiga.

Mesthrie, Rajend i dr. 2009. *Introducing Sociolinguistics*. Edinburgh: University Press.

Muhvić-Dimanovski, Vesna. 2001. „Apokopa i afereza u funkciji jezične ekonomije". *Suvremena lingvistika* 51–52 (1–2): 191–202.

Šojat, Antun i dr. 1998. *Zagrebački kaj; govor grada i prigradskih naselja*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Trudgill, Peter. 2000. *Sociolinguistics*. London: Penguin Group.

Ursić, Sara. 2009. „Mjesta i nemjesta u suvremenim konceptualizacijama prostora". *Društvena istraživanja* 18 (6): 1131–1151.

Zečević, Vesna. 2000. *Hrvatski dijalekti u kontaktu*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

SLAVONIAN URBAN SPEECHES – SIMILARITIES AND DIFFERENCES

SUMMARY

Urban speeches are complex idioms multilayered in lexis and style. Their grammatical structures are different due to the blending processes of regional, i.e. dialectal features and elements of standard language as well as the influence of social factors. It is possible to anticipate the boundary between the urban substandard speech and local, less prestigious speeches, but it is difficult to set it. This paper outlines similarities and differences in speeches of five Slavonian towns (Osijek, Vinkovci, Požega, Slavonski Brod and Virovitica) based on the research of one lexical layer. The paper focuses on word-formation patterns used to name the typical town toponyms: open and enclosed spaces. The sample comprises speakers of different socio-economic status and education. Special attention will be given to the age of the participants as it enables better insight into the formation and disappearance of a particular segment of lexis. In addition, the age of speakers helps to differentiate the lexis which is changing from the lexis fixed in use and form.

Keywords: *urban speeches, open space, enclosed space, renaming, clipping*